SILVANOV ŽRTVENIK IZ ČAKOVCA OŠTARIJSKOG KOD JOSIPDOLA

THE ALTAR OF SILVANUS FROM ČAKOVAC OŠTARIJSKI, NEAR JOSIPDOL

Boris Olujić
Odsjek za povijest
Filozofski faklultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR – 10000 Zagreb
bolujic@ffzg.hr

Inga Vilogorac Brčić
Odsjek za povijest
Filozofski faklultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR – 10000 Zagreb
ivbrcic@ffzg.hr

Boris Olujić
Department of History
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb
Ivana Lučića 3
HR – 10000 Zagreb
bolujic@ffzg.hr

Inga Vilogorac Brčić
Department of History
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb
Ivana Lučića 3
HR – 10000 Zagreb
ivbrcic@ffzg.hr

UDK / UDC: 726:27-526.2(497.5 Josipdol)"652"
Prethodno priopćenje/ Preliminary report
10.52064/vamz.59.2.3

Na zemljištu Ivice Juričića u Čakovcu Oštarijskom tijekom oranja pronađen je u proljeće 2025. žrtvenik s posvetom Silvanu, prva zasad zabilježena potvrda njegova kulta u tom dijelu provincije Dalmacije. U radu se predstavljaju povijesni i geografski kontekst, okolnosti nalaza, opis spomenika, prijedlog čitanja natpisa te njegova interpretacija.

Ključne riječi:
Čakovac Oštarijski, Silvan, kult, Dalmacija

On the land of Ivica Juričić in Čakovac Oštarijski, an altar dedicated to Silvanus was discovered during ploughing in the spring of 2025. It represents the first recorded evidence of his cult in this part of the province of Dalmatia. The paper presents the historical and geographical context, the circumstances of the find, a description of the monument, proposed reading of the inscription, and its interpretation.

Keywords:
Čakovac Oštarijski, Silvanus, cult, Dalmatia

Sustavna istraživanja arheološkoga lokaliteta Viničica kod Josipdola u kontinuitetu traju od 2002. godine.[1] Radi se o velikom i značajnom gradinskom naselju s kontinuitetom od eneolitika preko brončanoga i željeznoga doba. Tijekom antičkoga razdoblja u podnožju se nalazilo naselje, vjerojatno municipalnoga statusa, na sjeveru rimske provincije Dalmacije. Od 2012. godine tu provodimo opsežna nedestruktivna arheološka istraživanja (intenzivni i ekstenzivni pregled terena, zračno snimanje, LiDar i geofizička mjerenja). S probnim arheološkim iskopima segmenata snimljenih površina započeli smo tijekom 2023. go-

Systematic research on the archaeological site of Viničica, near Josipdol, has been conducted continuously since 2002.[1] It is a large, significant hillfort settlement with continuity from the Eneolithic, Bronze and Iron Ages. During the ancient period, a settlement – likely of municipal status – was located at its foot, in the northern part of the Roman province of Dalmatia. Since 2012, extensive non-destructive archaeological research has been carried out here (intensive and extensive field surveys, aerial photography, LiDAR and geophysical measurements). Trial archaeological excavations of selected recorded areas be-

1 Olujić 2002, 30–34; 2005, 133–135; 2006, 189–191; 2007a, 53–69; 2007b; 2008, 87–99; 2009, 305–307; 2010, 318–319; 2011a, 357–359; 2011b, 137–158; 2012, 339–341; 2013, 416–419; 2014, 306–309; 2015, 319–323; 2016, 367–369; 2017, 370–373; 2019, 371–373; Olujić, Mušić, Vuković 2018, 356–359.

1 Olujić 2002, 30–34; 2005, 133–135; 2006, 189–191; 2007a, 53–69; 2007b; 2008, 87–99; 2009, 305–307; 2010, 318–319; 2011a, 357–359; 2011b, 137–158; 2012, 339–341; 2013, 416–419; 2014, 306–309; 2015, 319–323; 2016, 367–369; 2017, 370–373; 2019, 371–373; Olujić, Mušić, Vuković 2018, 356–359.

SLIKA 1. Karta Hrvatske s ucrtanim lokalitetom Čakovac Oštarijski (izradio Ž. Livnjak).

FIGURE 1. Map of Croatia with the marked location of Čakovac Oštarijski (made by Ž. Livnjak).

dine. Dosadašnji rezultati pokazuju da se na tome lokalitetu nalazio rimski urbani kompleks, naselje smješteno u središnjem dijelu sjeveroistočnoga podkapelskog prostora, nedaleko od prijevoja kojima se prelazio masiv Velike i Male Kapele, na križanju komunikacijskih pravaca koji povezuju Panoniju, jadranski prostor, Alpe i Dinarsko gorje. Stoga je vrlo vjerojatno da je bilo u funkciji održavanja sigurnoga prometa, povezujući provincije Dalmaciju i Panoniju s ostalim dijelovima Carstva. O postojanju naselja svjedoče brojni površinski nalazi ulomaka opeke, crijepa, keramike, obrađenoga kamena, keramike i slično. Kamene spomenike s toga područja detaljno je obradio Josip Brunšmid, a danas se nalaze u Arheološkome muzeju u Zagrebu.[2]

Na zemljištu Ivice Juričića u Čakovcu Oštarijskom, naselju pored Josipdola (Općina Josipdol, Karlovačka županija, sl. 1) tijekom oranja pronađen je u proljeće 2025. žrtvenik s posvetom Silvanu, prva zasad zabilježena potvrda njegova kulta u tome dijelu provincije Dalmacije (sl. 2 i 3).[3] Kult boga Silvana, zaštitnika šuma ali i zemljoradnje, iznimno je dobro potvrđen predmetnim i epigrafskim izvorima u rimskoj provinciji Dalmaciji, napose njezinim ruralnim krajevima. O tome kultu zasad svjedoči segan in 2023. The results so far indicate that a Roman urban complex once stood at this site, a settlement situated in the central part of the northeastern sub-Kapela region, not far from the mountain passes crossing the Velika and Mala Kapela massifs, at the junction of communication routes connecting Pannonia, the Adriatic region, the Alps and the Dinaric Mountains. It is therefore very likely that it served to ensure the safety of traffic, connecting the provinces of Dalmatia and Pannonia with other parts of the Empire. The existence of the settlement is evidenced by numerous surface finds, including fragments of bricks, roof tiles, pottery, worked stone, and similar materials. Stone monuments from this area were thoroughly studied by Josip Brunšmid and are now housed in the Archaeological Museum in Zagreb.[2]

On the land of Ivica Juričić in Čakovac Oštarijski, a settlement near Josipdol (Municipality of Josipdol, Karlovac County, Fig. 1), a dedicatory altar to Silvanus was discovered during ploughing in the spring of 2025, representing the first recorded evidence of his cult in this part of the province of Dalmatia (Figs. 2 and 3).[3] The cult of Silvanus, the protector of forests as well as agri-

2 Brunšmid 1905, 90; 1907, 85, 90, 92–94.

3 Na samome početku kampanje geofizičkih istraživanja i pregleda terena 2025. godine gospodin Ivica Juričić, vidjevši ekipu na djelu, ljubazno nas je obavijestio o nalazu. Na tome mu najtoplije zahvaljujemo. Mjesto nalaza obuhvaćeno je istraživanjem tijekom iste kampanje, pa ćemo to u kasnijim interpretacijama rezultata snimanja itekako imati u vidu.

2 Brunšmid 1905, 90; 1907, 85, 90, 92–94.

3 At the very beginning of the 2025 campaign of geophysical research and field survey, Mr Ivica Juričić, noticing the team at work, kindly informed us of the find. We express our sincere gratitude to him for this. The findspot was included in the research during the same campaign, and we will certainly take this into account in our subsequent interpretations of the survey results.

SLIKA 2. Silvanov žrtvenik iz Čakovca Oštarijskog (snimio Ž. Livnjak).
FIGURE 2. The altar of Silvanus from Čakovac Oštarijski (photoby Ž. Livnjak).

SLIKA 3. Silvanov žrtvenik iz Čakovca Oštarijskog (snimio B. Olujić).
FIGURE 3. The altar of Silvanus from Čakovac Oštarijski (photo by B. Olujić).

damdeset osam natpisa i osamdeset četiri reljefa.[4] Znanstvenici se većinom slažu da je Silvan bio autohtono božanstvo identificirano s rimskim bogom.[5] Njegova su svetišta zabilježena u špiljama ili stjenovitim mjestima, uglavnom u unutrašnjosti provincije, a zasad je zabilježeno 29 natpisa s posvetama Silvanu, od kojih su samo tri iz obalnih naselja.[6] Činjenica, pak, da na natpisima najčešće nosi carski epitet *Augustus* podrazumijeva snažnu zastupljenost i popularnost njegova kulta u Dalmaciji,[7] unatoč tome što je potvrđen isključivo u privatnome kontekstu i među stanovništvom nižega društvenog položaja.[8]

culture, is exceptionally well attested by material and epigraphic sources in the Roman province of Dalmatia, especially in its rural areas. To date, it is evidenced by seventy-eight inscriptions and eighty-four reliefs.[4] Scholars generally agree that Silvanus was originally an indigenous deity identified with the Roman god.[5] His sanctuaries have been recorded in caves or rocky locations, mostly in the interior of the province, and so far 29 inscriptions dedicated to Silvanus have been documented, of which only three originate from coastal settlements.[6] However, the fact that in inscriptions he most frequently bears the imperial epithet *Augustus* implies the strong presence and popularity of his cult in Dalmatia,[7] despite the fact that it is attested exclusively in a private context and among members of the lower social strata.[8]

4 Perinić 2016, 69–95.

5 O Silvanovu kultu u Dalmaciji pisali su Domaszewski 1895; Hirschfield 1885; Schneider 1885; Cambi 1968, Mocsy 1974; Rendić-Miočević 1982; Rendić Miočević 1955; 1989; Dorcey 1992; Maršić 1998; Matijašić, Tassaux 2000; Rendić-Miočević, Pedišić 2005; Milićević Bradač 2008; Džino 2012; Lulić 2014; Perinić 2016.

6 Perinić 2016, 11.

7 Nije moguće precizno definirati narav bogova s carskim atributom *Augustus*, niti tvrditi da su bili poistovjećeni s carem ili da su njihovi kultovi imali službeni status. Villaret (2019, 397) vidi „augustalizaciju" bogova kao proces posredovanja cara između bogova i ljudi i smatra je pojavom političke, religijske i društvene akulturacije u zapadnim provincijama: *Augusti* su obično bili najpopularnija i najvažnija regionalna božanstva.

8 O različitim tumačenjima značenja epiteta *Augustus* kraj Silvanova imena vidi Perinić 2016, 12–13.

4 Perinić 2016, 69–95.

5 The cult of Silvanus in Dalmatia has been discussed by Domaszewski 1895; Hirschfield 1885; Schneider 1885; Cambi 1968, Mocsy 1974; Rendić-Miočević 1982; Rendić Miočević 1955; 1989; Dorcey 1992; Maršić 1998; Matijašić, Tassaux 2000; Rendić-Miočević, Pedišić 2005; Milićević Bradač 2008; Džino 2012; Lulić 2014; Perinić 2016.

6 Perinić 2016, 11.

7 It is not possible to define precisely the nature of deities bearing the imperial epithet *Augustus*, nor to claim that they were identified with the emperor or that their cults had official status. Villaret (2019, 397) views the "Augustalisation" of deities as a process in which the emperor acted as a mediator between gods and humans, and considers it a phenomenon of political, religious and social acculturation in the western provinces: the *Augusti* were usually the most popular and important regional deities.

8 For different interpretations of the meaning of the epithet *Augustus* alongside the name of Silvanus, see Perinić 2016, 12–13.

SLIKA 4. Silvanov žrtvenik iz Čakovca Oštarijskog (snimio M. Vuković).
FIGURE 4. The altar of Silvanus from Čakovac Oštarijski (photo by M. Vuković).

Žrtvenik iz Čakovca Oštarijskog iznimno je dobro očuvan. Izrađen je od vapnenca, visok 45 cm, širok 22 cm, a dubok 20 cm. Baza i krunište od svojega središnjeg dijela postupno se sužavaju prema tijelu žrtvenika. Baza je s donje strane oštećena i neravna. Na prednjoj strani tijela nalazi se natpisno polje, visoko 22 cm, a široko 16 cm. Slova u svih pet redaka visoka su 3 cm. U prvome su redu zbijena jer ih je sedam, dok su u preostala četiri retka jednakih proporcija. Natpis je jasno čitljiv (sl. 4):

Silvani
Fla(vius)
Maxim(us)
vot (um)
5 sol(vit)

Silvanov (žrtvenik/svetinja). Flavije Maksim ispunio je zavjet.

U prvome je retku ime boga u genitivu, a ne u dativu kako je uvriježeno. Nismo našli zasad drugu posvetu Silvanu koja je u genitivu. Postoji niz posveta Silvanima (*Silvanis*), međutim, u prvome retku natpisa novootkrivenoga oltara pouzdano nema slova *s* na kraju. Smatramo stoga da je moguće da se posvojni genitiv *Silvani* u prvome retku natpisa odnosi na riječ koja na natpisu nije istaknuta jer se podrazumijeva: *ara* ili *sacrum* – žrtvenik ili svetinja. Izuzev Silvanova imena, sve su riječi na natpisu istaknute kraticama. U drugome i trećem retku bile bi kratice po-

The altar from Čakovac Oštarijski is exceptionally well preserved. It is made of limestone, measuring 45 cm in height, 22 cm in width and 20 cm in depth. The base and the capital gradually taper from their central part towards the body of the altar. The base is damaged and uneven on its lower side. On the front of the body there is the inscription field, 22 cm high and 16 cm wide. The letters in all five lines are 3 cm high. In the first line they are more closely spaced, as there are seven of them, while in the remaining four lines there are letters of equal proportions. The inscription is clearly legible (Fig. 4):

Silvani
Fla(vius)
Maxim(us)
vot (um)
5 sol(vit)

(The altar of) Silvanus. Flavius Maximus made a vow.

In the first line, the name of the god appears in the genitive case, not in the dative, which is the usual practice. So far, we have found no other dedication to Silvanus in the genitive. There are a number of dedications to the Silvans (*Silvanis*); however, in the first line of the inscription on the newly-discovered altar there is certainly no letter *s* at the end. We therefore consider it possible that the possessive genitive *Silvani* in the first line refers to a word not explicitly stated in the inscription because it is implied: *ara* or *sacrum* – altar or sacred object. Apart from the name of Silvanus, all the words in the inscription are abbreviated. In the second and third lines these would be abbreviations of the dedicator's name *Fla(vius) Maxim(us)*, while in the fourth and fifth lines the abbreviations *vot(um) and sol(vit)* stand for the formula 'fulfilled his vow'. Judging by the onomastic formula, the dedicator possessed Roman citizenship. The imperial gentilicium *Flavius* is common in the Roman province of Dalmatia during the late Principate, in the 2nd and 3rd centu-

svetiteljeva imena *Fla Maxim*: Flavije Maksim (*Flavius Maximus*), a u četvrtome i petome retku kratice *vot(um*) i *sol(vit)* za formulu: ispunio je zavjet. Sudeći prema imenskoj formuli, posvetitelj je imao rimsko građansko pravo. Carski gentilicij *Flavius* čest je u rimskoj provinciji Dalmaciji tijekom kasnoga principata, u 2. i 3. stoljeću.[9] Tada bismo datirali i taj natpis, s obzirom na to da se posvetiteljeva imenska formula sastoji samo od gentilicija i kognomena, bez prenomena. Valja napomenuti da je u Rimu nađen natpis na kojemu se Silvan naziva Flavijevskim, a datira se u 149. godinu.[10] Vjerojatno je smatran zaštitnikom flavijevske carske obitelji,[11] što bi moglo objasniti niz posveta Silvanu koje su poduzeli nositelji gentilicija Flavije.[12]

Kratice *fla* i *maxim* u drugome i trećem retku natpisa mogle bi se razriješiti kao *flamen maximus*.[13] Jedan je vrhovni flamen (*flamen maximus*), naime, upravo Silvanu posvetio u Lanuviju.[14] Nismo, međutim, sigurni komu je lanuvijski vrhovni flamen službovao.[15] Zasad nije posvjedočen flaminat u Silvanovu kultu. Posveta vrhovnoga flamena Silvanu upućivala bi na veliku popularnost njegova kulta u urbanome središtu na prostoru Čakovca Oštarijskog, no to čitanje smatramo manje vjerojatnim jer se uz naslov ne nalazi i flamenovo osobno ime i zato što su kratice za titulu flamena na natpisima bile *fl.* ili *flam*.

Naše znanje o urbanome kontekstu iz kojega potječe taj nalaz danas uglavnom počiva na rasutim i fragmentarnim podacima.[16] Na temelju interpretacije dosad pronađenoga epigrafskog materijala u dosadašnjoj literaturi prevladava mišljenje da je riječ o beneficijarijskoj postaji.[17] Pouzdano možemo tvrditi da je na području Čakovca Oštarijskog moralo biti svetište u koje je posvetitelj donio žrtvenik kao dar i time ispunio zavjet bogu Silvanu. Ne možemo biti sigurni je li to svetište bilo posvećeno

ries.[9] We would also date this inscription to that period, since the dedicator's name consists only of a gentilicium and a cognomen, without a praenomen. It should be noted that an inscription found in Rome refers to Silvanus as Flavian, and is dated to the year 149.[10] He was probably regarded as a protector of the Flavian imperial family,[11] which could explain the number of dedications to Silvanus made by individuals bearing the gentilicium Flavius.[12]

The abbreviations *fla* and *maxim* in the second and third lines of the inscription could also be expanded as *flamen maximus*.[13] A chief flamen (*flamen maximus*), indeed, dedicated an offering precisely to Silvanus at Lanuvium.[14] However, we are not certain to which deity the chief flamen at Lanuvium officiated.[15] The *flamines* have not so far been attested in the cult of Silvanus. A dedication by a *flamen maximus* to Silvanus would point to the considerable popularity of his cult in an urban centre in the area of Čakovac Oštarijski; however, we consider this reading less likely, because the title is not accompanied by the flamen's personal name, and because the abbreviations for the title of *flamen* in inscriptions were typically *fl.* or *flam.*

Our knowledge of the urban context from which this find originates currently relies largely on scattered and fragmentary data.[16] Based on the interpretation of the epigraphic material discovered so far, the prevailing view in the existing literature is that this was a beneficiary station.[17] What we can state with certainty is that, in the area of Čakovac Oštarijski, there must have been a sanctuary to which the dedicator brought the altar as a gift, thereby fulfilling a vow to the god Silvanus. We cannot be certain whether this sanctuary was dedicated to Silvanus or to another deity alongside whom Silvanus was worshipped

9 Alföldy 1965, 38–41.

10 *Silvano Flaviorum / Cassianus T(iti) Flavi Aug(usti) lib(erti) / Celadi libertus fecit una / cum Flavis Cassiano et / 5 Amando fili(i)s inchoata / Antonino Aug(usto) Pio p(atri) p(atriae) / dedicata XV K(alendas) April(es) / Scipione Orphito et / Sosio Prisco co(n)s(ulibus)* (CIL VI 644 = ILS 3537).

11 Kajava 2022, 95.

12 Natpise s posvetama osoba gentilicija Flavije u rimskim provincijama Dalmaciji i Panoniji vidi u Perinić 2016, 69, br. 2; 97, br. 6; 98, br. 17; 100, br. 51 i br. 63; 101, br. 73; 102, br. 3 i br. 5; 105, br. 28 i br. 31; 107, br. 75 i br. 85.

13 Zahvaljujemo Jeleni Marohnić, koja nas je uputila na tu pretpostavku.

14 *Silvano sacr(um) / D(ecimus) Granius Pal(atina) Celer / flam(en) maximus* (CIL XVI 2092), 1. – 2. stoljeće.

15 Flameni su bili jedan od najstarijih slojeva rimskoga svećenstva; nadzirali su kultove tijekom republikanskoga doba. U carskome periodu bili su u prvome redu svećenici carskoga kulta i uživali visok društveni položaj. Služili su i kao *flamines maiores* u kultovima Jupitera, Kvirina i Marsa, *flamines minores* kultovima manje zastupljenih božanstava te kao svećenici municipija ili kolonija (Daremberg, Saglio (eds.)1877–1919, 2. 2; *Flamen*, 1156–1188; Scheid 1986; Vanggaard 1988; Fishwick 2002, 7; Fishwick 2004, 1).

16 Usprkos vrlo skromnim financijskim sredstvima, mukotrpan i dugotrajan posao sastavljanja slagalice obrisa rimskoga naselja u podnožju Viničice ipak polako napreduje. Međutim, još je prerano za potpunije zaključke o ukupnoj površini, veličini i granicama samoga naselja.

17 Schallmayer *et al.* (eds.) 1990, Ott 1995; Domaszewski 1895; Matijević 2020, 21, 29, 30, 78, 86, 170, 171.

9 Alföldy 1965, 38–41.

10 *Silvano Flaviorum / Cassianus T(iti) Flavi Aug(usti) lib(erti) / Celadi libertus fecit una / cum Flavis Cassiano et / 5 Amando fili(i)s inchoata / Antonino Aug(usto) Pio p(atri) p(atriae) / dedicata XV K(alendas) April(es) / Scipione Orphito et / Sosio Prisco co(n)s(ulibus)* (CIL VI 644 = ILS 3537).

11 Kajava 2022, 95.

12 For inscriptions dedicated by individuals bearing the gentilicum Flavius in the Roman provinces of Dalmatia and Pannonia, see Perinić 2016, 69, no 2; 97, no 6; 98, no 17; 100, no 51 and no 63; 101, no 73; 102, no 3 and no 5; 105, no 28 and no 31; 107, no 75 and no 85.

13 We thank Jelena Marohnić for drawing our attention to this hypothesis.

14 *Silvano sacr(um) / D(ecimus) Granius Pal(atina) Celer / flam(en) maximus* (CIL XVI 2092),1st–2nd century.

15 The *flamines* constituted one of the oldest strata of the Roman priesthood; they oversaw cults during the Republican period. In the Imperial period, they were primarily priests of the imperial cult and enjoyed a high social status. They also served as *flamines maiores*, officiating the cults of Jupiter, Quirinus and Mars; as *flamines minores*, serving the cults of less prominent deities; and as priests of *municipia* or *coloniae* (Daremberg, Saglio (eds.)1877–1919, 2. 2; *Flamen*, 1156–1188; Scheid 1986; Vanggaard 1988; Fishwick 2002, 7; Fishwick 2004, 1).

16 Despite very limited financial resources, the arduous and long-term task of assembling the puzzle of the outline of the Roman settlement at the foot of Viničica is nonetheless gradually progressing. However, it is still too early to draw more comprehensive conclusions about the total area, size and boundaries of the settlement itself.

17 Schallmayer *et al.* (eds.) 1990, Ott 1995; Domaszewski 1895; Matijević 2020, 21, 29, 30, 78, 86, 170, 171.

Silvanu ili nekomu drugom božanstvu s kojim je Silvan ondje bio štovan. Na području Josipdola, naime, nađeno je zasad još šest spomenika s posvetama rimskim božanstvima: dva Jupiteru i Geniju mjesta,[18] jedna samo Jupitru,[19] jedna Herkulu,[20] sunčani sat s posvetom Jupiteru i Nepobjedivomu Suncu[21] te posveta Jupiteru Dolihenu.[22] Sačuvani su ime i titula samo posvetitelja Jupiteru i Geniju mjesta: bili su centurioni XIII. blizanačke legije, a spomenik Jupiteru Dolihenu podignut je u čast cara Karakale. Ni za jedan od tih spomenika, nažalost, nije poznat arhitektonski kontekst. Na temelju imenske formule posvetitelja natpisa s novonađenoga Silvanova žrtvenika datirali bismo ga u 2. polovicu 2. ili prvu polovicu 3. stoljeća.

Budući da su u planu nova istraživanja lokaliteta u Čakovcu Oštarijskom, nadamo se da Silvanov žrtvenik neće ostati jedino svjedočanstvo njegova kulta na tim prostorima te da ćemo dobiti širu religijsku sliku urbanoga naselja iz kojega potječe.[23]

there. In the Josipdol area, indeed, six additional monuments with dedications to Roman deities have so far been discovered: two to Jupiter and to the *Genius loci*,[18] one solely to Jupiter,[19] one to Hercules,[20] a sundial with a dedication to Jupiter and the Unconquered Sun (*Sol Invictus*),[21] and a dedication to Jupiter Dolichenus.[22] Names and titles are preserved only for the dedicators of the monuments to Jupiter and the *Genius loci*; they were centurions of the Legio XIII Gemina, while the monument to Jupiter Dolichenus was erected in honour of Emperor Caracalla. Unfortunately, the architectural context is not known for any of these monuments. On the basis of the dedicator's onomastic formula on the inscription of the newly-discovered altar of Silvanus, we would date it to the second half of the 2nd century or the first half of the 3rd.

Since further research at the site in Čakovac Oštarijski is planned, we hope that the altar of Silvanus will not remain the only testimony to his cult in this area, and that a broader religious picture of the urban settlement from which it originates will emerge.[23]

18 CIL III 10060; ILJug 3, 3122.

19 CIL III 15095.

20 ILJug 3, 3121.

21 CIL III 3020.

22 CIL III 10059.

23 Rad je nastao u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost „Žene i promjene: žene kao subjekti povijesnih promjena u Hrvatskoj" (IP-2024-05-3847).

18 CIL III 10060; ILJug 3, 3122.

19 CIL III 15095.

20 ILJug 3, 3121.

21 CIL III 3020.

22 CIL III 10059.

23 The paper was created within the Croatian Science Foundation project "Women and Changes: Women as Subjects of Historical Changes in Croatia" (IP-2024-05-3847).

BIBLIOGRAFIJA
BIBLIOGRAPHY

Alföldy 1965 – G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatiens* (Mit Einem Beitrag von András Mócsy), Akadémiai Kiadó, 1965.

Brunšmid 1905 – J. Brunšmid, Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 8/1, 1905, 37–104.

Brunšmid 1907 – J. Brunšmid, Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 9/1, 1907, 82–184.

Cambi 1968 – N. Cambi, Silvan - Atis, primjer kultnog sinkretizma, *Diadora* 4, 1968, 131–141.

Daremberg, Saglio (eds.) 1877–1919 – C. Daremberg, E. Saglio (eds.), *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines d'après les textes et les monuments*, Hachette, 1877–1919.

Domaszewski 1895 – A. von Domaszewski, Die Religion des römischen Heeres, *Westdeutsche Zeitschriftfür Geschichte und Kunst* 14, 1895, 1–123.

Dorcey 1992 – P. F. Dorcey, *The cult of Silvanus. A study in Roman folk religion*, Brill, 1992.

Džino 2012 – D. Džino, The cult of Silvanus: rethinking provincial identities in Roman Dalmatia, *Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu* 45, 2012, 261–279.

Fishwick 2002 – D. Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West: Studies in the Ruler Cult of the Western Provinces of the Roman Empire: Provincial Cult;* 1: *Institution and Evolution,* Religions of the Graeco-Roman World 145, Brill, 2002.

Fishwick 2004 – D. Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West: Studies in the Ruler Cult of the Western Provinces of the Roman Empire: Provincial Cult;* 3: *The Provincial Centre; Provincial Cult,* Religions of the Graeco-Roman World 147, Brill, 2004.

Hirschfeld 1885 – O. Hirschfeld, Bericht über eine Reise in Dalmatien. I. Inschriften, *Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn* 9, 1885, 1–30.

Kajava 2022 – M. Kajava, *Naming Gods: An Onomastic Study of Divine Epithets Derived from Roman Anthroponyms*, Commentationes Humanarum Litterarum 144, Societas Scientiarum Fennica, 2022.

Lulić 2014 – J. Lulić, Dalmatian Silvanus: A Cognitive Approach to Reinterpretation of the Reliefs Representing Silvanus from Roman Dalmatia, in Platts, H., Pearce, J., Barron, C., Lundock, J., Yoo, J. (eds.), *TRAC 2013: Proceedings of the Twenty-Third Annual Theoretical Roman Archaeology Conference*, Oxbow, 2014, 37–51.

Maršić 1998 – D. Maršić, Tri Silvanova žrtvenika iz Salone, *Radovi Razdio povijesnih znanosti* 36 (23), 1998, 45–69.

Matijašić, Tassaux 2000 – R. Matijašić, F. Tassaux, Liber et Silvanus, in Deplace, C., Tassaux, F. (eds.), *Les cultes polythéistes dans l'Adriatique romaine,* Ausonius, 2000, 64–117.

Matijević 2020 – I. Matijević, *Officium consularis provinciae Dalmatiae – Vojnici u službi namjesnika rimske Dalmacije u doba principata*, Književni krug Split, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2020.

Milićević Bradač 2008 – M. Milićević Bradač, Dijana izvan grada, *Archaeologia Adriatica* 2/1, 2008, 359–366.

Mocsy 1974 – A. Mocsy, *Pannonia and Upper Moesia: A history of the middle Danube provinces of the Roman Empire*, Routledge, 1974.

Olujić 2002 – B. Olujić, Ogulinski kraj u antičko doba, in Lipovšćak, V., Sučić, S. (eds.), *Ogulin povijesna i kulturna baština*, Matica hrvatska, 2000 (2002), 30–34.

Olujić 2005 – B. Olujić, Lokalitet Viničica, *Hrvatski arheološki godišnjak* 1/2004, 2005, 133–135.

Olujić 2006 – B. Olujić, Lokalitet Viničica, *Hrvatski arheološki godišnjak* 2/2005, 2006, 189–191.

Olujić 2007a – B. Olujić, Sustavno arheološko istraživanje lokaliteta Viničica kod Josipdola, *Modruški zbornik* 1/2007, 2007, 53–69.

Olujić 2007b – B. Olujić, *Povijest Japoda. Pristup*, Srednja Europa, 2007.

Olujić 2008 – B. Olujić, Iskopavanje lokaliteta Viničica 2002.–2004. godine, in Olujić, B. (ed.), *Povijest u kršu. Zbornik radova projekta Naselja i komunikacije u kontekstu veza jadranskog priobalja i unutrašnjosti u prapovijesti i antici,* Alpium Illyricarum studia 1, FF Press, 2008, 87–99.

Olujić 2009 – B. Olujić, Lokalitet Viničica, *Hrvatski arheološki godišnjak* 5/2008, 2009, 305–307.

Olujić 2010 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 6/2009, 2010, 318–319.

Olujić 2011a – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 7/2010, 2011, 357–359.

Olujić 2011b – B. Olujić, Istraživanje arheološkog lokaliteta Viničica kod Josipdola (2005.–2010.), *Modruški zbornik* 4–5, 2011, 137–158.

Olujić 2012 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 8/2011, 2012, 339–341.

Olujić 2013 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 9/2012, 2013, 416–419.

Olujić 2014 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 10/2013, 2014, 306–309.

Olujić 2015 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 11/2014, 2015, 319–323.

Olujić 2016 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 12/2015, 2016, 367–369.

Olujić 2017 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 13/2016, 2017, 370–373.

Olujić 2019 – B. Olujić, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 15/2018, 2019, 371–373.

Olujić, Mušić, Vuković 2018 – B. Olujić, B. Mušič, M. Vuković, Lokalitet Viničica (kota 420), *Hrvatski arheološki godišnjak* 14/2017, 2018, 356–359.

Ott 1995 – J. Ott, *Die Beneficiarier: Untersuchungen zu ihrer Stellung innerhalb der Rangordnung des Römischen Heeres und zu ihrer Funktion*, Historia-Einzelschriften 92, Steiner, 1995.

Perinić 2016 – Lj. Perinić, *Nature and Origin of the Cult of Silvanus in the Roman Provinces of Dalmatia and Pannonia*, Archaeopress, 2016.

Rendić-Miočević 1955 – D. Rendić-Miočević, Ilirske predstave Silvana na kultnim slikama s područja Delmata, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* n. s. A 10, 1955, 5–40.

Rendić-Miočević 1982 – A. Rendić-Miočević, Uz dva Silvanova svetišta u okolici Salone, *Arheološki radovi i rasprave* 8–9, 1982, 121–140.

Rendić-Miočević 1989 – D. Rendić-Miočević, Neki ikonografski i onomastički aspekti Silvanove kultne zajednice u Panoniji i Iliriku, in Mimica, I. (ed.), *Iliri i antički svijet*, Književni krug Split, 1989, 507–523.

Rendić-Miočević, Pedišić 2005 – A. Rendić-Miočević, I. Pedišić, Nouveaux temoignages epigraphiques du culte de Sylvain a Rider, in Sanader, M. (ed.), *Illyrica antiqua*: *ob honorem Duje Rendić-Miočević,* Arheološki muzej u Zagrebu, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, FF Press, 2005,89–398.

Schallmayer *et al.* (eds.) 1990 – E. Schallmayer, K. Eibl, J. Ott, G. Preuß, E. Wittkopf (ed.), *Der römische Weihebezirk von Osterburken I: Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarier-Inschriften des Römischen Reiches (Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg. Band 40),* Konrad Theiss, 1990.

Scheid 1986 – J. Scheid, Le flamine de Jupiter, les Vestales et le général triomphant, *Le temps de la réflexion* 7, 1986, 213–230.

Schneider 1885 – R. Schneider, Bericht über eine Reise in Dalmatien. II. Ueber die bildlichen Denkmäler Dalmatiens, *Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn* 9, 1885, 31–84.

Vanggaard 1988 – J. Vanggaard, *The Flamen: A Study in the History and Sociology of Roman Religion*, Museum Tusculanum Press, 1988.

Villaret 2019 – A. Villaret, *Les dieux augustes dans l'Occident romain: un phénomène d'acculturation*, Ausonius éditions, 2019.